

KRIST DA – CRKVA NE!

Uvod

U posljednjih nekoliko desetljeća postalo je silno aktualno jedno ime. To je ime Isusa Krista, ili točnije, ime Isusa iz Nazareta, kako to neki posebno naglašavaju i vole naglasiti. Poraslo je zanimanje za imenom, djelom i naukom Isusovim, bilo židovskih, marksističkih i drugih mislilaca, bilo da je to ime na mnogostruk način prisutno u novijim pravcima katoličke i drugih kršćanskih teologija. Posebno to dolazi do izražaja u teologiji oslobođenja i raznim pokretima u Trećem svijetu, koji se nadahnjuju na tim izvorima. Raste interes za čovjeka Isusa iz Nazareta i njegovu „stvar” i njegovo nesebično zalaganje za čovjeka.

Usporedo s tim pitanjem, bilo je za očekivanje da će porasti i interes i zanimanje za Crkvu – kao Božji narod, kao zajednicu koja pretendira i nastoji „da bude za ljude znak događaja spasenja u Isusu Kristu”.¹ Međutim, dogodilo se nešto neočekivano. Crkva se sve više promatra i drži za zapreku, smetnju i počinje se kontestirati Crkva kao institucija, kao struktura vlasti i sve se češće čuje onaj poznati i posvuda rašireni slogan: *Krist da – Crkva ne!*

Stoga ćemo pokušati u kratkim crtama orisati neke datosti iz života i nauka povijesnog Isusa koje su posebno izazovne i prihvatljive za suvremenog čovjeka, posebno ideje *oslobođenja* i sami osloboditeljski proces čovječanstva – koji je započeo djelovanjem i naukom Isusovim; te, u drugom dijelu, o samoj stvarnosti Crkve – kao zajednice koja se prepoznaje i vidi svoj izvor i početak u Kristovoj nauci i djelovanju i koja je najautentičnije mjesto, sredstvo i znak „susreta” s Kristom i nastavak i znak njegovoga otkupiteljskog djelovanja i „anticipacija” potpunog, eshatološkog oslobođenja cijeloga ljudskog roda.

I

1. Povijesni Isus i njegova poruka

Jedna od osnovnih karakteristika novijeg doba jest pokušaj da se u osobi „Isusa iz Nazareta otkriju osnovne crte njegove pojave, držeći prisutnima kršćansku vjeru i povijesnu kritiku. I već dugo vremena nametnuo se zaključak da se 'ne može napisati život Isusov'. A ipak, istraživanja su dovela do zaključka da ne postoje motivi koji bi pogodovali skepticizmu u naporu koji povijesno želi stići do Isusa”.²

1. R. LATOURELLE, *Cristo e la Chiesa segni di salvezza Paradosso e tensioni*, Assisi 1980, 7.
2. R. BLÁZQUEZ, *Chi è Gesù di Nazaret? u Problemi e prospettive di Teologia Dogmatica* (ed. K.H. Neufeld) Brescia 1983, 304.

Povijesno dolazimo do Isusa preko evanđelja i preko znakova koje je on u svome zemaljskom životu činio i ostavio. O tim znakovima svjedoči nam Pismo. Međutim, evanđelja su nastala naviještanjem, bogoslužnim životom i praksom unutar prvotnih kršćanskih zajednica. Ona „na neponovljiv način povezuju is-povijest i navještaj, vjerno svjedočanstvo o živo prisutnom Gospodinu te pripovi-jest o njegovu životu i sudbini”.³ I na temelju navještaja evanđelja, a i drugih iz- vora, možemo „poći sa sigurnošću od činjenice da se Isus rodio u vrijeme cara Augusta (63.a.Kr.-14. p. Kr; Lk 2,1); da je djelovao za cara Tiberija (14-37.), u vrijeme u kojem je Herod, od njega nazvan „lisicom” (Lk 13,32) bio tetrah Galileje (4.a. Kr-39 p.Kr. Lk 3,1) i da je umro za vrijeme rimskog prokuratora Poncija Pilata (Mk 15, lss.)”.⁴ I sam E. Bloch priznaje da se to sve „temelji na povijesnom materijalu, a ne na onom pozlaćenom (izmišljenom) koje najviše voli legenda”.⁵

Evanđeliste malo zanimaju povijesni podaci i datosti koje bismo mi danas željeli. Njima je prvotna misao *navještaj vjere* i povijesno ostvarenje Božjeg pla- na spasenja koje dolazi do vrhunca očitovanja u rođenju, životu i djelovanju i nauku Isusa Krista. Interes je, dakle, više teološki nego biografski. „Ono što žele naglasiti jest da Isus dovodi do potpunog ispunjenja starozavjetnu povijest”.⁶

I kod samih evanđelista osjeća se i zapaža različiti naglasak koji žele dati životu i djelovanju Isusa iz Nazareta. Marko „prikazuje Isusa kao trpećeg Mesiju koji je skriven, ali savršeno se otkriva tek u trenutku razapinjanja kao Sin Božji. Matej označava Isusa kao Učitelja — novog Mojsija, novog Zakonodavca svoga na- roda, dok ga Luka predočuje kao prijatelja siromašnih, grešnika, napuštenih. Ivan, sa svoje strane, ističe više od ostalih evanđelista da je Isus Sin Božji, njegova Ri- ječ, objavitelj Oca. Sv. Pavao usmjeruje svoju pažnju na Krista razapetog, koji je uskrsnuo do mrtvih; koji oslobađa ljude od vlasti grijeha: od zakona, smrti i do- nosi im slobodu djece Božje. . . Otkrivenje promatra Isusa kao žrtvovano i pobje- donosno Janje, kao Gospodara povijesti i Crkve; kao Onog koji će ubrzo doći”.⁷

Svojim nastupom i svojim navještajem Isus razbija i nadilazi sve sheme, bilo da se radi o očekivanju i željama Izabranog naroda, bilo da se radi o očeki- vanju ljudi općenito. Isus je nastupio s eshatološkim zahtjevom koji se sažima u rečenicu: „Vrijeme se ispunilo. Kraljevstvo Božje je blizu. Obratite se i vjerujte u Radosnu vijest!” (Mk 1,14).

U središtu Isusovog navještaja, dakle, jest *kraljevstvo Božje*. Ali, kraljevstvo Božje, onako kao ga Isus zamišlja i shvaća, nije neka stvarnost koja bi mu bila strana, daleka. On nastoji pokazati, iako to nigdje izričito ne kaže, da je kraljev- stvo Božje upravo došlo; pojavilo se i dolazi konkretno u njegovoj osobi i njego-

3. W. KASPER, Isus i vjera. Problem i položaj kristologije danas, u W. KASPER J. MOLTSMANN, Krist da. Crkva ne? Teološke meditacije 4. Zagreb 1979, 17.

4. W. KASPER, Gesù il Cri-sto, Brescia 1975, 81.

5. E. BLOCH, Das Prinzip Hoffnung, Frankfurt/M, 1959, 1482.

6. W. KASPER, Gesù. . . 82.

7. F. ARDUSSO, Gesù di Nazaret è figlio di Dio, Torino 1980, 30-31.

vom djelovanju. „Riječi i djela Isusova su kraljevstvo Božje koje prodire u povijest”.⁸ Osim toga, Isus ne kaže nikada izričito i jasno *u čemu se sastoji kraljevstvo Božje*. On ga *navješta*, proglašava kao događaj koji je blizu, koji dolazi, koji će se zbiti i koji će se potpuno pokazati i ostvariti Božje gospodstvo i Božje vladanje na zemlji. I „osobnost Isusova se ne sastoji u izazivanju pažnje na samoga sebe, nego u korjenitoj otvorenosti za kraljevstvo Božje. I bez svake sumnje, središte njegova propovijedanja i aktivnosti, barem za vrijeme prvog dijela javnog života, jest kraljevstvo Božje. I *stvar Isusova jest istovremeno stvar Božja u svijetu*. I to je točka od koje treba poći u razumijevanju Isusa. . . Isus razumije samoga sebe jedino polazeći od Boga; živi u njegovoj prisutnosti, djeluje u njegovo ime, umire upravljen prema njemu”.⁹

Zahvaljujući toj središnjoj poruci i navještaju koje govori o kraljevstvu Božjem, moguće su vrlo različite interpretacije *u čemu se sastoji i što je to kraljevstvo Božje*. U starijoj katoličkoj literaturi „Crkva je često puta promatrana kao povijesno ostvarenje kraljevstva Božjega”.¹⁰ Međutim, s time se teško može uskladiti, u potpunosti, Isusov navještaj o Kraljevstvu. Kraljevstvo Božje posjeduje bitno *eshatološku karakteristiku i eshatološku nadu*, koja će se ostvariti tek onda kad Bog, u svojoj moći uništi svaku vlast zla, grijeha i smrti, tj. svega onoga što muči i ugrožava čovjeka u njegovom povijesno-zemaljskom življenju i djelovanju. I u tom smislu, posebno u svetopisamskom smislu, radi se o „sigurnosti vjere u Boga koji će se, u posljednje dane, pokazati kao apsolutni Gospodar čitavog svijeta”.¹¹

2. Izazovnost i prihvaćanje poruke oslobođenja

Isusov navještaj o kraljevstvu Božjem toliko je korjenit da ruši sve prethodne načine mišljenja i djelovanja i samog ostvarivanja i uređivanja načina života ljudi, bilo kao pojedinaca, bilo kao zajednice. Zbog toga je uvijek bilo, a osobito je to danas, onih koji se naročito vežu uz Isusovu poruku i smatraju ga „proglasi- teljem morala, humanistom, društvenim reformatorom, revolucionarom, fanatikom, super-zvijezdom, antikomformistom, čovjekom koji je slobodan”.¹²

Leszek Kolakowski, poljski marksist i marksolog sintetizira u pet točaka Isusovu poruku i navještaj po kojima se ostvaruje *oslobođenje* i društvena reforma i daje objašnjenje značaja i mjesta koje Isusova nauka zauzima u evropskoj tradiciji i u kulturnoj baštini uopće.

8. Idem, 72. Origen je to dobro uočio kada je definirao Isusa kao *autobasileia*, tj. kraljevstvo Božje u njegovoj osobi!

9. R. BLAZQUEZ, nav. dj., 309.

10. W. KASPER, *Gesu. . .*, 92.

11. Idem, 96.

12. Idem, 86.

Prva i temeljna postavka Isusovog pristupa, osobito pristupa prema Zakonu i starozavjetnom poimanju jest *ukidanje Zakona*. Ukidanje, a ne integracija. „Ideja je prodrla u civilizaciju i evropske kulture kao uvjerenje da veza među ljudima koje se temelje na povjerenju, ukidaju svaki oblik sukoba i ondje gdje vlada su-život u solidarnosti, prožet uzajamnim povjerenjem i ljubavlju, da su suvišni ugovori i odnosi koji su obilježeni pravom i dužnostima”.¹³

Druga točka Isusova nauka i koju kršćani trebaju posebno naglasiti i oživotvoriti jest misao o *ne-nasilju* i ukidanju svakog nasilja. Ona proizlazi iz Kristova zahtjeva: „Udari li te tko po desnom obrazu, okreni mu i drugi!” (Mt 5,39). On se u životu očituje kao tolerancija i čvrsto uvjerenje da se u svijetu mogu ostvariti bolji odnosi – odnosi koji će biti lišeni sile i svakog nasilja.¹⁴

Treća dimenzija Isusove poruke jest uvjerenje i navještaj da čovjek ne živi samo „o kruhu” (Mt 4,4) nego da u „cijeloj kulturnoj evropskoj civilizaciji postoji jedan neprekidni i vrlo stari pokušaj da se prihvate vrednote koje ne mogu biti svedene na zadovoljenje životnih potreba u fizičkom redu i da postoji jedan napor koji želi, pokušava složno razumjeti da postoje takve vrednote koje su autentične i nezavisne od drugih”.¹⁵

Četvrta, odlučujuća poruka, jest da je Isus u svojem djelovanju i naučavanju porušio sve barijere, osobito u religioznom pogledu. „Isus je učinio dostupnim Boga svima. . . i on potvrđuje da svi pravednici sačinjavaju njegov narod i obećava da će mnogi doći od istoka i zapada, sjevera i juga. . . Bog, kojem se Isus obraća ljubio je svijet. . . ljubio ga je do te točke, da je dao svog sina da ga spasi”.¹⁶ To rušenje uskih, religioznih i nacionalnih barijera jest jedno od najznačajnijih doprinosa razvoju ljudske misli i razvoju ljudskog roda. I misao „da ne opstojе izabrani narodi koji bi bili više ljubljени od Boga i od povijesti od drugih naroda i predodređeni da nametnu drugima svoju vlast u ime nekog preuzetnog, navodnog prava, jest takva novost da ona u cijelom obujmu teoretskog razmišljanja nema nikakvog premca u svojoj jednostavnosti i očitosti. . . I da su temeljne vrednote čovječanstva vlasništvo svih i da čovječanstvo sačinjava samo jedan narod, jest misao koja je postala neotuđivim dijelom našega duhovnog univerzuma zahvaljujući Isusovom naučavanju”.¹⁷

I peta, posljednja točka, koja poput temelja služi duhovnoj zgradi Isusova nauka, jest misao o fizičkoj bijedi vremenitosti i privremenosti, prolaznosti ljudskog bivstvovanja, življenja. Takva dimenzija ljudskog bitka i bivstvovanja jest apsolutna jer je u nama „urođena temeljna nesposobnost vezana upravo uz našu ljudsku svršnost”.¹⁸

13. L. KOLAKOWSKI, Gesù Cristo, profeta e riformatore, u I. FETSCHER-M. MACHIOVICI, Marxisti di fronte a Gesù, GdT 93, Brescia 1976, 86-109 (100-101).

14. Idem, 102-103.

15. Idem, 104-105.

16. Idem, 105.

17. Idem, 106.

18. Idem, 107.

Upravo tih pet točaka Isusova nauka i propovijedanja i korjenite promjene u vlastitom životu, čine da Isus postaje sve više zanimljiv i onima koji vjeruju kao i onima koji ne vjeruju i koji u njemu vide i promatraju ideal ljudskog života — *ideal* onoga koji je živio slobodno; koji je porušio sve idejne, ideološke, vjerske i druge barijere koje sputavaju čovjeka i onemogućuju njegov potpuni razvoj. Zato Ida Magli i tvrdi da je „Isus iz Nazareta jedini čovjek koji je pokušao nemoguće djelo — promijeniti u potpunosti, čak i prokrenuti 'kulturu' u kojoj je rođen; suočavajući se s njom u njezinom 'žarištu', u njezinom 'središtu', uništavajući temeljne strukture i negirajući sve bitne vrednote, iako se, naočigled, služio njima”.¹⁹

To su vrednote koje su prodrle i čine srž duhovnog života i kulture, bilo Evrope, bilo cijeloga svijeta. I svaki susret i jedno dublje poznavanje Isusove poruke i navještaja doprinosi sve većem oslobađanju i oslobođenju. To se oslobađanje može ostvariti na bilo kojem području ljudskog života i stoga „nije moguće učiniti, a da se ne prekine potpuno duhovni i kulturni život, kao da ne opstoji slika jednog čovjeka koji je stoljećima bio ne neki jednostavni učitelj dogmi, nego uzor, model najsvetijih vrednota čovječanstva. U njegovoj se osobnosti utjelovljuje doista sposobnost da se jasnim glasom izrazi sama njegova istina, i da se ona brani sve do kraja i bez kompromisa, kao i sposobnost da se konačno suprotstavi svakom grubom pritisku neke stvarnosti koja ne prihvaća Isusa Krista”.²⁰

Zbog toga je privlačnost i neodoljiva snaga Isusove osobe i njegova nauka postala motiv sve većeg istraživanja i interesa. I takozvana „Isusova stvar” postaje sve više privlačna, čak i za marksiste i nastoje ju uklopiti u cjelokupni proces oslobođenja i progresivnog oslobađanja kojem teži čovječanstvo u svojem povijesnom hodu. Zato Milan Machovec, češki mislilac, piše: „Danas, sto godina nakon Marxa, počinje se sve jasnije priznavati, da bi se djelovalo kao pravi i istinski progresisti, kada bi se . . . *integriralo* povijest tog srca (tj. Isusa m. o.) s modernom državnom organizacijom i svim njezinim organizatorskim sposobnostima i *ojačalo ga* s novim, privlačnim slikama povijesti budućnosti. . .”.²¹

3. Isus Krist — Osloboditelj

Posebna uloga i posebno mjesto koje se pripisuje Isusu i njegovom navještaju u procesu oslobođenja naglašava osobito teologija oslobođenja i razni pokreti koji se nadahnjuju Isusovim životom i djelovanjem. Isus je predstavljen i prikazivan kao *Onaj koji oslobađa*; koji je prvotno na strani siromašnih, obespravljenih, ugroženih, utamničenih, onih koji su izrabljivani i žive na rubu društva. Njegov

19. Gesù di Nazaret. Tabu e trasgressione, Milano 1982, 8.

20. L. KOLAKOWSKI, Gesù Cristo. . . , 109.

21. M. MACHOVEC, La causa di Gesù e l'autoriflessione marxista, u I. FETSCHER — M. MATCHOVEC, Marxisti. . . , 111-176 (121).

navještaj o Kraljevstvu ostvaruje se *sada i ovdje* i tako ga treba i shvatiti. U tom smislu Machovec tvrdi: „Isus, stvarno kao svaki eshatološki mislilac, bijaše uvjeren da s njegovim sadašnjim djelovanjem započinje konačno osloboditeljski proces; i vrhovni, kulminirajući trenutak procesa vidio je sigurno u budućnosti, ali u očigledno blizoj budućnosti”.²²

Doista, Isus je nastupio s eshatološkim zahtjevom za uspostavljanjem konačne i posvudašnje Božje vlasti koja ruši i preobražava sve ono dosadašnje. Ali, nigdje se ne kaže izričito i jasno u čemu se ta „božja vlast” očituje i što ona, u konkretnosti ljudskog života znači. Ali, očito je i svima jasno da je *prvi zahtjev i temelj* za nastup i ostvarivanje kraljevstva Božjega i Božje vlasti jest *obraćenje* — obraćenje srca, nutrine i svega onoga što je povezano sa životom čovjeka ukoliko je duhovno biće. To *obraćenje* ima mnoge dodirne točke sa *slobodom i oslobođenjem*.

Budući da su sloboda i oslobođenje za čovjeka današnjice ključni, temeljne riječi, i sama Isusova poruka — poruka obraćenja, preobrazbe i širenja kraljevstva Božjega; navještaj podložnosti i ostvarenja Božje vlasti zadobiva i dobiva neke nove nijanse. I sama sloboda dobiva šire značenje, osobito zbog borbe za ljudska prava i nastojanja oko emancipacije svakog čovjeka. „U novijoj literaturi problematika se učvoriuje osobito u dijalektičkom odnosu između *unutarnjeg oslobođenja* (obraćenja srca) i *oslobođenja od strukturalnog nasilja*”.²³ Tako se sloboda i posebno sloboda koju je Isus živio i kojoj teži njegovo propovijedanje, predstavlja kao središnja tema. „Sloboda se objavljuje kao karakteristična Isusova kvaliteta koja sama doprinosi da budu razumljivi fenomeni kao što su njegova poslušnost, njegovo vršenje volje Očeve i njegovo djelovanje iz božanske dužnosti, (*δεῖ*)”.²⁴

Doista, središnja tema Isusova propovijedanja jest navještaj o kraljevstvu Božjem (Mk 1,15). Sam Isus podrazumijeva i samoga sebe kao dio, kao stvarnost koja je skrivena, ali koja je, u određenom smislu, *već* prisutna i sve se više širi i širit će se unaprijed. L. Boff ovako definira stvarnost kraljevstva Božjega koje raste: „Kraljevstvo Božje jest riječ koja se upotrebljava da se označi apsolutno Božje gospodstvo na ovom svijetu, nesretnom i ugnjetavanom od đavolskih sila. To je trenutak u kojem Bog napušta svoj tisućljetni muk da bi svima pokazao: Ja sam smisao, konačna budućnost svijeta! Ja sam potpuno oslobođenje *od* svakog zla i obilno oslobođenje *za* dobro! Ovim izrazom kraljevstvo Božje Isus razvija i obrazlaže korjenitu datost ljudske egzistencije, njezin princip nade i njezinu utopijsku dimenziju. On obećava: neće biti više utopija, objekt tjeskobnog očekivanja (usp. Lk 3,15), nego *topia* — objekt radosti za cijeli narod (usp. Lk 2,9)”.²⁵

22. M. MACHOVEC, Gesù per gli atei, Assisi 1972, 101.

23. E. SCHILLEBEECKX — B. VAN IERSEL, Gesù Cristo e la libertà umana, u Concilium 10 (1974), n. 3,16.

24. R. PESCH, Gesù, un uomo libero, u Concilium 10 (1974), n. 3., 73.

25. L. BOFF, Salvezza in Gesù Cristo e processo di liberazione, u Concilium 10 (1974) n. 6., 98-113 (101-102).

Konačno, kraljevstvo Božje jest „globalna revolucija struktura starog svijeta”.²⁶ Ona se očituje na mnogovrsne načine i evanđelje jest poruka za siromašne, slijepa, hrome, gluhonijeme, utamničene, izrabljivane. Ona je upravljena svima, posebno onima koje ljudi i društvo odbacuju. Ona je oprostjenje grijeha i oslobođenje od spona Zakona: sloboda od svega što zarobljava duh čovjeka i prijeći da se otvori za bližnjega, za druge, za Boga.

Sam Isus se pokazuje kao „slobodan čovjek, oslobođen: kao najbolje osobno utjelovljenje Kraljevstva”.²⁷

Međutim, poruka i navještaj Kraljevstva nije nešto teoretsko, apstraktno. Poruka je silno životna, djelotvorna i dira u srž ljudskog bića i ljudskog djelovanja. Kraljevstvo Božje se tiče prije svega osoba. Od njih se traži *obraćenje*. *Obraćenje* znači preoblikovati način mišljenja i djelovanja u smislu Božjem, tj. ostvariti unutarnju revoluciju. Obratiti se — to se ne sastoji u vježbama pobožnosti, nego u jednom novom načinu opstojanja pred Bogom i pred novošću koju navještata Isus. *Obraćenje* uključuje uvijek neki prekid. . . Ali ovaj preokret u načinu mišljenja i djelovanja mora biti zdrav: to znači dovesti čovjeka do krize; da se odluči za novi poredak koji je već među nama, tj. sam Isus Krist (Lk 17,21)”.²⁸

Dakle, kraljevstvo Božje je već tu, u osobi i propovijedanju Isusa Krista. Ali, ono je stvarnost koja se nagoviješta; koja će se potpuno ostvariti u budućnosti i predstavlja se u slikama kvasca (Mt 13,33): ili kao sjeme posijano u zemlju (Mk 4,26-29), kao kukolj i ljulj posijani uz dobro sjeme (Mt 13,24-30), kao riba za ulov (Mt 13,47-50). Jednom riječju, *sloboda* i *oslobođenje*, kao termini kojima se danas želi sve više obilježiti Isusov navještaj i propovijedanje, odgovaraju zapravo najviše svetopisamskom pojmu „*spasenja*”. „Njegov hebrejski korijen. . . čini se da u prvom redu označava posjedovanje životnog prostora, slobodu i sigurnost koji su zadobiveni ukljanjanjem svake prisile”.²⁹

Upravo te dimenzije *spasenja*, kao sigurnost, sloboda, posjedovanje životnog prostora za materijalni, duhovni, kulturni i ekonomski razvoj danas su izrazito na visokoj cijeni. Zbog toga se uz Isusovu poruku i nauk povezuju i nadovezuju riječi kao *solidarnost*, kao *ne-nasilje*. Zapravo, srž Isusove poruke jest Blaga vijest upućena siromasima i time se pojavljuje kraljevstvo Božje i očituje se Božja vlast nad čovjekom i cijelim vidljivim svijetom. U vezi s tim M. Machovec piše da ne-nasilje koje Isus zahtijeva „nije cilj samome sebi. . . U Isusu je ne-nasilje predostvarenje 'kraljevstva Božjega' i to se očituje u jednom zahtjevnom stavu, u nekoj preobrazbi, u promjeni značenja”.³⁰

26. Idem, 102.

27. Idem, 106.

28. L. BOFF, *Gesù Cristo Liberatore*, Assisi 1976², 66.

29. J.L. MCKENZIE, *Dictionary of the Bible*, London 1966, 760. Usp. još N. LASHI, *La chiesa e la libertà del Cristo*, u *Concilium* 10 (1974) n. 3., 120-133.

30. *Gesù per gli atei*, Assisi 1974,² 119-120.

Ne-nasilje je prvi korak u uspostavi i nadolasku i očitovanju Božje vlasti. Ipak, ono nije još potpuno oslobođenje i oslobađanje. Tek onda kada čovjek, vjernik, kršćanin postane *odgovoran* i *solidaran*, tada je na putu ostvarenja i širenja Božje vlasti. Tada se on pridružuje Isusu i tada je potpuno shvatio njegovu poruku i time doprinosi općoj slobodi i suobličuje se Isusu Kristu, koji je *čovjek za druge ljude*. A solidarizirati se – znači „osigurati pojedincu njegovu slobodu kretanja, bez da ga se zaštićuje ili brani, i naravno, očekivanje da se i on sam, na isti način zauzme za druge. Solidarnost sviju i odgovornost svakoga pojedinog uzajamno se uvjetuju. I sve dok na nekoj strani svijeta budu vladali još ropstvo, nepravda, neprijateljstva, ni naša osobna sloboda neće biti zaštićena i neće biti potpuno ostvarena. Konkretno, sloboda je moguća jedino u solidarnosti, u ovome: biti-za-druge”.³¹

A Isus je, doista, bio čovjek za druge, bio je za svakoga pojedinog čovjeka. On ne pravi nikakve razlike. On je potpuno slobodan od svih spona koje sprečavaju čovjeka da se otvori, da se solidarizira, da izbjegava i da se suprotstavi svakom nasilju i zlu. Tako je postao i jest, za sve vjekove, za svakoga pojedinog čovjeka i cijeli ljudski rod, *uzorom slobode*, postao je *Osloboditelj*. I prema Sv. pismu „Isus Krist je čovjek za druge ljude. Njegova bit jest predanje i ljubav. U svojoj ljubavi za ljude on je konkretan oblik ljubezne Božje vlasti za nas. On je naš bližnji (Mitsmensch), i u tom svojem stánju, on je objaviteljski oblik (epifania) božanskog sinovstva. Njegova transcendencija, prema sličnima njemu, izražava njegovo uzdizanje prema Bogu. . . I u toj svojoj dvostrukoj transcendentnosti, on je *posrednik* između Boga i čovjeka”.³²

To je, u konačnici, Isusov nauk koji nagoviješta spasenje, oslobođenje i dolazak kraljevstva Božjega. Na opsluživanje, ostvarivanje tog nauka poziva sam Isus, jer on jedino oslobađa i kadar je osloboditi: „Ako ustrajete u mojoj nauki, uistinu ste moji učenici; upoznat ćete istinu, a istina će vas osloboditi” (Iv 8,31-32).

Još jedna činjenica je ovdje vrlo važna. Istina jednom spoznata, treba biti i ostvarena i time se čovjek solidarizira sa samim Isusom Kristom: „Majka moja i braća moja – to su oni koji slušaju riječ Božju i vrše je” (Lk 8,21).

Činjenice koje smo spomenuli i koje u punom svjetlu objašnjavaju Isusov život i njegov navještaj, te duboka izazovnost, aktualnost i povezanost poruke s temeljnim očekivanjima svakog čovjeka – očekivanje i težnja za *oslobođenjem*, za *spasenjem*, za *razvijanjem* svih mogućnosti kojima je obdaren svaki čovjek, čine da su danas Isus i njegov nauk vrlo aktualni i privlačni. Isus i njegov način života; njegovi zahtjevi i smjernice postaju uzorom, modelom i simbolom nade i zauzimanja za jedan bolji, pravedniji i čovječniji svijet; postaju razlogom i motivom promicanja oslobođenja, ravnopravnosti, solidarnosti i punog razvoja svakog čovjeka. Postaju razlogom i objašnjenjem zanosa i oduševljenja koji se nerijetko mogu susresti danas za osobom i djelovanjem Isusa iz Nazareta!

31. W. KASPER, *Gesù*. . . , 312.

32. *Idem*, 303.

II

CRKVA – ZNAK OSPORAVANJA ILI OSLOBODENJA

1. Crkva kao institucija

Jedan poznati izdavač utvrdio je i to brojkama argumentirao da knjige i izdanja koja nose ime „Crkva”, da se, više ili manje, slabo prodaju. Naprotiv, knjige koje govore o Isusu Kristu, često su postajale posljednjih godina best-sellerima.

I ona tvrdnja R. Gaurdini-a da će 20. st. biti „stoljeće Crkve”, kao da gubi na svojem značenju i prodornost, poslije početnog zamaha i vrhunca koji se ostvario II. vat. saborom. Nelagodnost „zbog institucionalnog crkvenog bitka počela se na različite načine izražavati i širiti. Crkva i crkveni nauk potpadaju pod sumnju ideologije, posebno onamo gdje ona iziskuje i traži da obavezujući zadire u oblikovanje osobnog i moralnog života. I Nietzsche-ova kritika Crkve, kao *'groha Božjega'* aktualizirana je danas i slogan: Isus da – Crkva ne! prihvaćen je od velikog dijela omladine”.³³

J. Moltmann piše da se „čini da kritika Crkve spada u čvrste predrasude modernog čovjeka i društva koje se nalazi u brzom socijalnom mijenjanju. Ona je za mnoge zanimanje za kršćanstvo svela na negativnu kritiku Crkve”.³⁴ Čak je i među teolozima postalo uobičajeno čuti odgovor na pitanje: „Što drži daleko od Crkve?” „Sama Crkva!”.^{34a}

Kritika Crkve najčešće se sintetizira u obilježavanju Crkve kao *institucije*, kao nečega što je strukturalno određeno, utemeljeno i što se teško može promijeniti i prilagoditi prilikama u kojima se danas živi i koja sve manje razumije ljude i potrebe ljudi suvremenog doba. On je, prema mnogima, struktura prošlosti i prošlih stoljeća. Za mnoge je Crkva „efikasna organizacija; aparat djelotvorne moći, sa zemaljskim sredstvima; i u impozantnom broju kršćanskih masa; tradicionalno kršćanstvo – koje je siromašno u svojoj biti i iscrpljeno; s dobro organiziranom hijerarhijom; s administrativnim autoritetom željnim moći i raskoši; u kultnoj svečanosti; s otuđenim ritualizmom koji nije evanđeoski; zaustavljena na srednjovjekovnoj i baroknoj tradiciji; autoritativna teološka škola, učvršćena koja upotrebljava prazne i prijeđene pojmove; nepovijesna i ne-biblijska; u doprinosu zapadnoj civilizaciji, u posvjetovnjenu i u gubljenju snage za zadatak koji joj je vlastit. . . Za njih je to *stvarna Crkva*”.³⁵

33. P. GORDAN, Uvod u Die Kirche Christi. Enttäuschung und Hoffnung (izd. P. Gordan), Graz-Wien-Köln-Kevelaer, 1982, 8.

34. J. MOLTSMANN, Isus i Crkva, u W. KASPER – J. MOLTSMANN, nav. dj., 31.

34a. P. M. ZULEHNER, Was Christen von der Kirche fernhält, u Erfahrungen mit Randchristen (Izd. Kath. Glaubens-Information) Freiburg-Basel-Wien 1985, 7.

35. H. KÜNG, La Chiesa, BTC 3, Brescia 1969, 29.

Ali, usprkos tim kritikama *Crkve izvana*³⁶ i očekivanjima velike većine da se Crkva *prilagodi* novim prilikama,³⁷ ipak su „očekivanja koja ljudi osjećaju od Crkve izvanredno velika. Usprkos udaljavanju širokog kruga stanovništva od Crkve i od religije, Crkva nije upala u društvenu zabačenost”.³⁸ Naprotiv, mnogi sanjaju o idealnoj Crkvi, koja će biti spremna pomoći u svakoj neprilici, koja će se zauzeti i promicati rješavanje svih gorućih problema današnjeg vremena i današnjeg čovjeka. „Idealna Crkva” je bogata pomoću; na strani je siromašnih, pravedna: ona daje sigurnost; dovodi ljude do toga da se više brinu za druge i da se s više razumijevanja ophode s drugima; idealna Crkva je ona koja oprašta i koja je dobra; ona je vrlo blizu Bogu i u isto vrijeme, ljudska. Ona se zauzima za čvrste brakove i obitelji; ona je pažljiva, otvorena, napredna i radosna”.³⁹

Dakle, očekuje se od Crkve da bude manje institucija i da se više posveti službi pijedinaca i samoga društva. Ona treba „društvenu klimu, ponašanje ljudi promijeniti; treba osigurati stabilnost brakova i obitelji i uspostaviti dobre odnose među generacijama; a u isto vrijeme, ona ne smije zastupati nikakve norme: ne smije se miješati u način života i u slobodu odlučivanja svakog pojedinca i njoj samoj će se, od velike većine osporavati bilo kakvo pravo su-odlučivanja u pitanjima braka i obitelji”.⁴⁰

Očigledno, situacija je kontradiktorna. Dok se, s jedne strane, postavljaju visoki zahtjevi i očekivanja od Crkve kao institucije i koje ona jedino može i izvršiti kao institucija, dotle se, s druge strane, napada i kritizira Crkvu kao instituciju, koja je „sa svojim novcem, sa svojim institucijama, svojim religioznim simbolima i svojim moralom tijesno povezana s jednim starim društvenim sustavom što danas na mnogim mjestima proširuje nemir, nepravednost i nezadovoljstvo među ljudima. Ona je učinjena pomoćnikom ispunjenja vlasti određene klase, rase i kulture”.⁴¹ Crkvu se često stavlja pred *nerješive* zadatke. Ona treba biti „na strani siromašnih, boriti se protiv izrabljivanja, raditi na izjednačenju između siromašnih i bogatih naroda. . . zalagati se za mir. Sve je to razorno visoko-politička zadaća. U isto vrijeme, ipak velika većina stanovništva kategorički traži od Crkve da se mora suzdržavati od politike”.⁴²

Zanimljiv je još jedan podatak kada se radi o kritici i očekivanjima koje ljudi našeg doba pokazuju prema Crkvi. Što su ljudi indiferentniji prema Crkvi i religioznim problemima, to su zahtjevniji u očekivanjima da se Crkva zauzme za

36. Usp. J. MOLTMANN, *Isus i Crkva*, . . . 31.

37. Usp. R. KÖCHER, *Allzuständig und ohnmächtig. Was Katholiken von der Kirche erwarten*, u *Internationale katholische Zeitschr. Communio* 16-(1987), n. 3. 266-272.

38. *Idem*, 267.

39. *Idem*, 268.

40. *Idem*, 268. Autorica analizira podatke ankete koje je proveo Institut für Demoskopie Allensbach 1986, na zahtjev redakcije „Kirche und Leben”, ZDF (Zweites Deutsches Fernsehen). Nalozv ankete je bio „Kirchenverständnis und Gottesbegriff der Bevölkerung”. Pitano 2 111 osoba, od 16. god. pa dalje.

41. J. MOLTMANN, *Isus i Crkva*, . . . 31-32. Usp. Y. CONGAR, *La Chiesa approcio o ostacolo*, u *Problemi e prospettive di Teologia Dogmatica*, 231-251.

42. R. KOCHER, *nav. dj.*, 270.

sve te društvene ciljeve. Dolazi se do toga da u „jednom religiozno indiferentnom društvu čovjek nužno postaje mjerilom svih stvari, i također i mjerom za idealnu Crkvu”.⁴³

Upravo zbog tih strujanja u suvremenom društvu dolazi do sve većeg odbacivanja Crkve i prigovora da ona kao institucija postaje suvišna i da ju je vrijeme pregazilo. Mnogi napuštaju Crkvu, jer se nalazimo u vremenu pretjeranog individualizma i antropocentrizma. Ona je osporavana na različite načine, i to često puta kontradiktorno i bez prave linije. I Y. Congar zaključuje da se „opći temelj tih kritika odnosi na 'instituciju'. . . Strukture, norme, zakoni, autoritet: sve je to ono što se danas mnogima ne sviđa. Nalazimo se u razdoblju koje je Kierkegaard nazvao *razdobljem pojedinca*. I u svojem ekstremnom obliku — koji je, nažalost, mnogo proširen danas, — duh takvog razdoblja jest da ne prihvaća ništa što ne dolazi od nas i što nas izražava; ništa što bi se htjelo nametnuti i što je nastalo izvana”.⁴⁴

Mnogi zaboravljaju da je Crkva otajstvo, misterij, zajednica naroda Božjega, ali i zajednica kojoj je institucionalnost i određena strukturiranost i izvanjsko ustrojstvo nužno potrebno. Povijesno i sociološki gledano, institucija se i „osniva da nešto traje više nego same osobe. . . Pojam dolazi od riječi 'stare' — 'stajati'. Institucija osigurava i nadalje objektivnost. Ona nadilazi doprinos jedne osobe sa svim onim što je čisto subjektivno. . . To je čvrsta stvar, ali ona mi pomaže da molim i vjerujem. . . I objektivno učvršćavanje oslobađa energije koje bi se, inače, izgubile u traženju vlastitog puta. . . I, u trećem smislu, institucija je *sredstvo jedinstva*”.⁴⁵

2. Crkva – mjesto i sredstvo susreta s Isusom Kristom

Cjelokupna kritika kojoj je Crkva izložena i očekivanja ljudi našeg doba ipak ne pogađaju u srž, u središte života i postojanja i opstojanja Crkve. „Kritika Crkve izvana vidi samo Crkvu u društvu”.⁴⁶

Ali, da bi se upoznalo, vidjelo i doživjelo Crkvu u pravom svjetlu, potrebno je mnogo više. Potrebno je uvijek imati u vidu vezu koja je povezuje sa samim Isusom Kristom, njegovim životom, navještajem, smrću, križem i slavnim uskrsnućem. Jer, Crkva je „rezultat bivstvovanja i djelovanja Isusa Krista: naravno, rezultat koji se nikada od njega ne smije odijeliti”.⁴⁷

Crkva je, kako to na vrlo iscrpan i zadovoljavajući način opisuje II. vat. sabor, posebno u konstituciji „*Lumen gentium*” sveobuhvatni sakrament spasenja svijeta, preko koje ljudski rod dolazi do tješnjeg jedinstva i zajedništva sa sa-

43. Idem, 272.

44. Y. CONGAR, *La Chiesa approccio*. . . 244-245.

45. Idem, 245.

46. J. MOLTMANN, *Isus i Crkva*, ., 32.

47. K. LEHMANN, *Kirche wozu – Enttäuschung oder Hoffnung?* u *Die Kirche Christi: Enttäuschung und Hoffnung*, ., 23-68 (32).

mim Bogom i do većeg uzajamnog jedinstva .⁴⁸ Ona je „stvarni simbol Božje milosti za svijet”.⁴⁹

Ona je *znak* i „pojavljuje se kao znak Prisutnosti, i još točnije, kao znak zagonetne Prisutnosti”.⁵⁰ Prisutnost o kojoj je riječ jest osobna aktivna i posvećujuća prisutnost – sam Bog i sam Isus Krist!

Ona je kao „tijelo Kristovo; kao narod Božji i kao hram Duha Sv. Uvijek upravljena, usmjerena na Trojedinoga Boga. Ona ne postoji u svom središtu, u sebi samoj kao neke organizacija, nego izvan sebe, u Isusu Kristu, koji ju je osnovao i koji je nosi”.⁵¹

Dakle, središte i osovina oko koje se okreće i od čega živi Crkva jest sam Isus Krist. On je onaj koji određuje njezino postojanje i oblik djelovanja. Međutim, Isus o kojem je ovdje govor i na kojega se poziva svaka Crkva i svi oni koji ga simpatiziraju i vide u njemu uzor, ideal slobodna čovjeka, Osloboditelja, jest Isus raspeti i uskrsnuli. Ta on je „zbog svoje poruke o dolazećem Kraljevstvu milosti i Božje radosti bio. . . proganjan, osuđen i raspet kao začetnik nereda”.⁵² I kao što je Isus bio i jest, u svojem pravom čovječstvu i osobnosti, Božja objava i prisutnost među ljudima, tako je i Crkva *mjesto i sredstvo* koje uprisutnjuje i objavljuje Isusa Krista; *mjesto, sredstvo i znak* njegovog djelovanja. „Crkva i nije tu da naviješta samu sebe, nego Isusa Krista kao svoga Gospodina. Ona u njemu ima zadanu normu prema kojoj se uvijek iznova mora orijentirati. Crkveno je naviještanje pravo tj. ortodoksno samo onda kad se odnosi na pripovijest o Isusu iz Nazareta koja se dogodila jednom završavajući”.⁵³

Isus Krist Raspeti prisutan je u Crkvi. Zbog toga nema Krista bez Crkve, niti može opstojati i biti Crkva bez Krista. I Crkva ne živi samo od povijesnog djelovanja, jednom izvršenog, nego živi od žive, aktivne prisutnosti Kristove *i danas* i uvijek. Njegovo obećanje da će biti tamo gdje su 'dvojica ili trojica sabrani u njegovu ime' (Mt 18,20) i: „Ja sam s vama u sve vrijeme do svršetka svijeta” (Mt 28,20) uvijek su svjedočanstvo i zalag da je on i dalje na djelu i tako neprestano jest i postaje „Svjetlo naroda” i njegova svjetlost odsijeva na licu Crkve, i on želi da rasvijetli sve ljude upravo navješćujući evanđelje svakom stvorenju, i to baš preko Crkve (LG 1). A Crkva jest i „mora biti odraz Krista. . . Crkva mora pokazivati ovom svijetu novi svijet koji je u Kristu započeo, mora biti *ikona* (slika, prisutnost) novoga svijeta i novoga čovjeka; svijeta u kojem vlada pravda, ljubav, bratstvo i mir”.⁵⁴

48. Usp. LG. 1.9.48; SC 2.5.20; GS 48; AG 5.

49. K. LEHMANN, nav. dj., 32.

50. R. LATOURELLE, *Cristo e la Chiesa.* ., 222.

51. K. LEHMANN, nav. dj., 53-54.

52. *Idem*, 44.

53. W. KASPER, *Isus i vjera.* ., 14.

54. C. TOMIĆ, *Crkva nade i oslobođenja*, u *Crkva u svijetu* 11 (1976), br. 1. 54-56 (54).

Isus Krist je prisutan i djelotvoran na mnogostruke načine u životu Crkve. Ali, na poseban način, na uzvišen način prisutan je u *liturgiji* kojom Crkva slavi i štuje Boga Oca i prinosi kruh i vino koji postaju tijelom i krvlju Isusa, Sina Božjega, koji se i dalje prinosi i žrtvuje za Tijelo svoje, koje je Crkva – punina Onoga koji ispunja sve u svima (Ef 1,23) i koju neprestano štiti, obnavlja i vodi preko Duha Svetoga. Zbog toga „između Krista i Crkve postoji *jedinstvo*, i to u mjeri u kojoj je Krist *prisutan* u Crkvi na osoban i *unutarnji* način”.⁵⁵

Zato je pomalo i neobično i čak kontradiktorno da se došlo do pojave koja je osobito aktualna danas i koja se definira kao sve veće prihvaćanje i oduševljenje za Isusom, – Isusom iz Nazareta i njegovom porukom, a da se Crkva sve više obilježava kao institucija, kao nešto što nema velike šanse i izgleda u budućnosti. Jer, kao što je Krist *teofania* – objava Boga, tako je i Crkva *cristofania* – pokazuje i objavljuje samoga Isusa Krista! I samim objaviteljskim djelovanjem Isusa Krista započinje se ostvarivati Božje gospodstvo na zemlji. Počinje se pojavljivati i širiti kraljevstvo Božje i započinje unutarnja, ali i vanjska obnova ljudskog roda. I u tom smislu „Crkva se pojavljuje na zemlji kao vidljiva Prisutnost ili barem ona koja započinje i najavljuje nagoviještenu obnovu. Ondje gdje je Crkva, posvetna moć Kristova i njegova Duha djelotvorna je i ne prestaje da čisti, da oživljuje, da posvećuje”.⁵⁶

Crkva naviješta tko je Isus Krist *sada* i *ubuduće*, a ne samo povijesno-zemaljski vid njegova života. Kada bi se svelo samo na taj vid, onda bi povijest o Isusu Kristu bila jednostavno *isusologija*, a ne vrhunac Božjega spasiteljskog plana koji kulminira u Kristovom *uskrsnuću* i koji se *nastavlja* u životu i djelovanju Crkve!!! Tu dimenziju uzajamne povezanosti i funkciju *Crkve kao sredstva* i *mjesta objave Isusa Krista* W. Kasper izražava ovim riječima: „Bez Uskrsa Isus je samo jedan od mnogih što su nedužno bili ubijeni. . . Tako je vjera u Isusa Krista trajno povezana s apostolskim svjedočenjem koje se nadalje svjedoči u okviru crkvene zajednice. Nema kršćanstva bez Crkve. No Crkva se uvijek iznova mora mjeriti samim Isusom, pozivajući se vazda od njega na red”.⁵⁷ To svjedočanstvo mora biti usmjereno i imati u središtu osobu i djelovanje Isusa Krista. Ono ide od rođenja, naviještanja, križa, smrti i slavnog uskrsnuća. A sve to ima za „posljedicu, da Crkva tek onda dolazi do svoga punog bitka kada se uvijek usmjeruje na Boga, i u isto vrijeme, prema ljudima”.⁵⁸ Jer, bit same Crkve i njezina misija se ukorjenjuje u Isusu Kristu i mogu se odrediti jedino polazeći od Isusa Krista. I nema „kršćanstva bez Isusa: i nema drugog Isusa izvan onog koji je raspet i koji nije različit od onog koji je uskrsnuo”.⁵⁹ I nema drugog *znaka, sredstva, mjesta* koji bi bio u većem jedinstvu, povezanosti s Isusom Kristom od same Crkve! Stoga II. vat. sa-

55. H. KÜNG, *La Chiesa*. . . , 271.

56. R. LATOURELLE, *Cristo e la Chiesa*. . . , 225.

57. W. KASPER, *Isus i vjera*. . . , 22.

58. K. LEHMANN, *nav. dj.*, 55.

59. R. BLÄZQUEZ, *Chi è Gesù*. . . , 326.

bor, i s pravom, svodi sve znakove objave Božje na Isusa Krista i na Crkvu kao „na dva izvora svjetla: središta izarivanja i u kojima se učvoruju svi pojedinačni znakovi”.⁶⁰

3. Crkva – anticipacija oslobođenja i otkupljenja

Ako se pokuša sažeti i ukratko prikazati Isusovu poruku i sadržaj naviještanja, onda se može reći da su to tri stvarnosti: kraljevstvo Božje koje dolazi i pojavljuje se siromasima i svima koji su potrebni: milost i ljubav Božja za grešne, nepravedne i zle; te Božja radost i oslobođenje onima koji tuguju, koji su obespravljeni, utamničeni i bez ikakve zaštite. Doista, Isus je proglasio „godinu milosti Gospodnje” (Lk 4,19). „Godina milosti Gospodnje i kod Isusa je značila osobno i socijalno otkupljenje.”⁶¹

Međutim, Isusova poruka je obilježena smrću na križu i samim uskrsnućem. To su dvije datosti, činjenice koje se ne mogu zaboraviti i koje daju snažni pečat samom životu Crkve. Isus je naviještao Kraljevstvo, a Crkva naviješta Isusa kao Krista, kao Onog koji je Raspeti i Uskrsli. S uskrsnućem „se ostvaruje prijelaz od indirektno kristologije ili implicitne prema izričitoj kristologiji. Prvotna Crkva je smatrala Isusovo uskrsnuće kao božansku potvrdu njegovog poslanja. I budući da je sam Bog intervenirao uskrsivši ga od mrtvih, Isus postaje sadržaj, središte i pravilo vjere same Crkve i njezinog navještaja. Ovdje se ostvaruje prijelaz od *Isusa koji propovijeda* kraljevstvo Božje na Krista koji je *propovijedan* od apostola. . . Ovdje se radije radi o 'novom dolasku onoga koji je već prethodno došao' (E. Jungel)”.⁶²

I sve ono što je srž Isusove poruke koja je osloboditeljska i donosi oslobođenje, ili radije otkupljenje, ostvaruje se i prisutno je i treba da bude sve očitije i djelotvornije u samoj Crkvi.

Ali, navještaj prvotne Crkve utemeljen je na jednoj osnovnoj tvrdnji - na vjeri u uskrsnuće Kristovo. Piše C.M. Martini: „Nije nikada postojalo prvotno kršćanstvo koje bi potvrđivalo, naviještalo kao najvažniju vijest: 'ljubimo jedni druge', 'budimo braća', 'Bog je Otac sviju' itd. Od same vijesti, navještaja 'Isus je uistinu uskrsnuo' proizlaze svi drugi”.⁶³ Stoga Crkva nastaje, okuplja se i raste, napreduje snagom tog navještaja. Uskrsnuće pretpostavlja život i navještaj povijesnog Isusa: pretpostavlja prijelaz od povijesnog Isusa na Krista vjere i pretpostavlja križ i smrt. I „iz Crkve koja ga ozbiljno uzima čini raspeti Krist *Crkvu pod križem*. To je zajednica koja se više ne prilagođuje zakonima i moćima ovoga svi-

60. R. I. ATOURELLE, *Cristo e la Chiesa*, ... 7.

61. J. MOLTSMANN, *Isus i Crkva*, ... 41.

62. F. ARDUSSO, nav. dj., 103.

63. C.M. MARTINI, *Ultime ricerche sulla Risurrezione di Cristo*, u *Rassegna di Teologia* 15 (1974), 51.

jeta, nego u otporu protiv njih širi Kristovu slobodu. To je zajednica koja uznemiruje moćne u njihovoj borbi za svjetovlašće, jer ona u ime Sina Čovječjeg stoji na strani potlačenih i progonjenih".⁶⁴

Sigurno, Crkva kao zajednica onih koji vjeruju i ispovijedaju Krista i svjedoče njegovo uskrsnuće ne može se i ne smije poistovjećivati s Gospodinom, koji je Gospodar povijesti.⁶⁵ Ali ipak, ona nosi *oznake* i karakteristike Kristovog djelovanja. Ona „podsjeća na veliki *paradoks* Kristove prisutnosti u svijetu: jednostavnost i autoritet, poniznost i nečuvena smjelost da se smatra Sinom Božjim, Sinom Očevim, Spasiteljem ljudi, eshatonskim sucem, bez grijeha, a imao je više od bilo koga drugoga osjećaj za grešno i za raširenost grijeha. Kao i Krist, Crkva je zagonetka koju valja *odgonetati*".⁶⁶

I kao što je svetopisamski pojam „spasenja” najbliži i najviše govori suvremenom čovjeku, ako ga se prevede i pojašni riječju „oslobodenja”,⁶⁷ oslobađanja, tako je i činjenica da je Crkva zajednica kršćanske vjere koja „izražava, utjelovljuje i nagoviješta slobodu čovjeka u Bogu. . . Istina je da Crkva nije nikada izgubila iz vida činjenicu da je njezina temeljna dužnost proglašavanje i utjelovljavanje oslobodenja, ozdravljenja, emancipacije i spasenja čovjeka koje ostvaruje Bog”.⁶⁸ Upravo zbog toga je Crkva, kao zajednica, kao narod Božji, *mjesto* u kojem je oslobodenje i spasenje prisutno: ona je *sredstvo i znak* oslobodenja i spasenja. Ona je *mjesto*, jer je u njoj i po njoj Isus Krist neprestano djeluje i očituje se preko njezinog navještaja i sakramentalne prisutnosti. I sadašnje stanje Crkve jest stanje napetosti, iščekivanja između „onoga što se već ispunilo i onoga što još ostaje da se ispuni i odgovara iskustvu nekog opstojanja koje je oslobođeno i posvećeno, i koje ipak ostaje suočeno sa skandalom patnje i zla”.⁶⁹

Ona je *sredstvo i znak* i značenje tog znaka nužno usmjeruje na drugu stvarnost – Isusa Krista, Raspetog i Uskrslog. Taj znak jest kompleksan, paradoksalan i pomalo zagonetan. Crkva nije samo „neka vremenska epizoda, nego je to pokret, povijest koja se priprema, koja se ostvaruje i koja se *nastavlja*”.⁷⁰ Nastavlja se u svakom vremenskom razdoblju: nastavlja se i usmjerena je svakoj generaciji i obuhvaća sve zemljopisne dužine i širine. I Crkva živi i naviješta kraljevstvo Božje: naviješta spasenje, otkupljenje, oslobodenje. A gdje „ona živi od anticipiranja Kraljevstva ovdje i sada, postaje ona prethodnicom Kraljevstva te znakom i sakramentom nade za čovječanstvo. Ona je, tada, klica i počelo ovog Kraljevstva na zemlji”.⁷¹

64. J. MOLTSMANN, *Isus i Crkva*, ., 47-48.

65. Usp. H. URS von BALTHASAR, *L'esperienza nella Chiesa nel nostro tempo*, u *Sentire l'eclesiam II* (Edd. J. Daniélou- – H. Vorgrimler), Roma 1964, 707.

66. R. LATOURELLE, *Cristo e la Chiesa*, . . 13; usp. M. ZOVKIĆ, *Crkva kao narod Božji*, Teološki radovi 6, Zagreb 1976, 121.

67. Usp. J.L. MCKENZIE, *Dictionary of the Bible*, London 1966, 760-761.

68. N. LASH, *La chiesa e la libertà del Cristo*, u *Concilium* 10 (1974), n. 3, 120-133 (124).

69. J. DANIELOU, *Cristo e noi*, Roma 1982, 191.

70. R. LATOURELLE, *Cristo e la Chiesa*, . . 227.

71. J. MOLTSMANN, *Isus i Crkva*, ., 52.

To su temeljne vrijednosti koje ju obilježavaju i koje ju otvaraju prema budućnosti, prema eshatološkoj proslavi, kada će Bog biti „sve u svemu” (1 Kor 15,28).

Crkva kao mjesto, sredstvo i znak Božje, Kristove prisutnosti uvijek je osjetljiva i brižna za čovjeka, za sve koji su potrebni. Ona „vidi sebe samu skrivenu, ali prisutnu, tamo gdje ljudi, pokreti, strukture traže oslobođenje, brane ugnjetavane, ostvaruju veće bratstvo i pravdu. . . To je Crkva koja je otvorena dimenzijama svijeta, zabrinuta da objavi prisutnost Božju i Kristovu pod najrazličitijim vidovima: ljudskim, društvenim i kulturnim. Njezina zadaća nije da sve uklopi u svoj povijesni uzorak, nego da brani i produbljuje ono što je dobro i zakonito u svim ljudskim očitovanjima”.⁷² Jednom riječju, Crkva treba i ima zadaću – *utjeloviti* u sebi samoj i u svom navještaju osloboditeljski navještaj Isusa Krista. I tada ona postaje prorok i proročki nastupa u ostvarenju i širenju kraljevstva Božjega.

Što se tiče samog otvaranja prema bližnjemu, vrijedi pravilo: što se ona više otvara prema čovjeku; što se više zalaže i diže svoj glas protiv nepravde, neravnopravnosti, ugnjetavanja i svega onoga što muči i onemogućuje čovjeka u njegovom razvoju, tim se ona sve više približava i uprisutnjuje kraljevstvo Božje i ostvaruje evanđeosku slobodu na koju je pozvan svaki čovjek. A „sloboda o kojoj govori evanđelje jest unutarnja, religiozna, eshatološka. I Crkva, zajednica kršćanske vjere nastavlja biti izražaj i utjelovljenje te slobode. I u Crkvi se nalazi spasenje”.⁷³ To je spasenje koje naviješta i donosi Isus Krist; koje se nalazi i posreduje po Crkvi i koje će se, konačno, u potpunosti, očitovati u Kristovom ponovnom dolasku, u sveopćoj proslavi i uskrsnuću cijeloga ljudskog roda.

Jer, koliko god Crkva jest i pojavljuje se kao institucija i vidljiva struktura, kao nešto izvanjsko, ona u isto vrijeme „nevidljivo sadrži božansko djelovanje Kristovo u njegovoj muci i njegovom uskrsnuću. . . Crkva je vidljivi organ kojim se nevidljivi Krist služi, da bi podijelio svoje nevidljive darove vidljivim ljudima”.⁷⁴ Stoga se ne može i ne smije nikada dijeliti i promatrati odvojeno Isusa Krista i njegov navještaj od života, djelovanja i samog značenja njegove Crkve. Ona je *mjesto susreta* i privilegirani *svjedok* života, smrti i uskrsnuća Isusa Krista. Ona, po riječima pape Ivana Pavla II., mora biti i jest „milosrdni samaritanac današnjem čovjeku; mora znati raspoznavati 'sjeme Riječi' da bi ga uzgajala i dovela do zrelosti. . . Crkva je *pozvana dati dušu modernom društvu*. . . A tu dušu treba Crkva uliti ne odozgo niti izvana, nego *polazeći iznutra*, približavajući se sasvim današnjem čovjeku”.⁷⁵

72. L. BOFF, *Teologia della cattività e della liberazione*, Nuovi Saggi 30, Brescia 1977, 249.

73. N. LASH, *La chiesa*. . . , 121.

74. J. DANIÉLOU, *Cristo e noi*. . . , 178.

75. *Crkveno zajedništvo, svjedočenje i vjernost saboru*, u *Vijeće BKE Evangelizirati 'sekulariziranu' Evropu*, Dokumenti 80, Zagreb 1986, 15.

Ali, takav poziv može bit upućen i suvremenom čovjeku. Može se ponoviti sa S. Bulgakovim koji piše: „Dođi i vidi! Ne može se shvatiti Crkvu osim iz *iskustva* i po milosti, sudjelujući u njezinom životu!”

Zaključak

Slogan koji se pojavio i koji se sve češće čuje: Krist da – Crkva ne! izgleda da ne prodire u dubinu i srž same Isusove poruke i njegova života. Zapravo, oduševljenje i privlačnost koje budi njegova osoba i navještaj koji je Isus propovijedao, ne idu dalje od povijesnog, zemaljskog, vidljivog aspekta. Zaboravlja se dimenzija križa i uskrsnuća, i tako se navještaj spasenja, otkupljenja, oslobođenja, ili bolje rečeno, navještaj kraljevstva Božjega lišava najdublje snage i utemeljenosti. A kada se zaboravi križ i uskrsnuće u Isusovom životu, onda kao nužna posljedica dolazi do odbacivanja Crkve, do dijeljenja Crkve od same Isusove osobe i djela.

Ali, jedino preko križa i uskrsnuća Božja vlast i gospodstvo prodiru u ovaj svijet i ostvaruje se eshatološka perspektiva. U križu i uskrsnuću potpuno se združuju Isuova riječ i djelo. To je *svjedočenje* koje se ostvaruje u zajednici i zajednica je nosilac Isusove poruke, nauka, života, djelovanja, smrti i uskrsnuća. Zato ne može biti kršćanstva, ne može biti prihvaćanja i pozivanja na Isusa, ako se ne prihvati u svim vidovima njegov život i njegov navještaj. A prihvaćanje tih vidova usredištjuje se u prihvaćanju križa, smrti i uskrsnuća. Iz tih datosti izvire, rađa se i raste Crkva. Ona je otajstvo, tajna, koja se ukorjenjuje u dubokoj Božjoj slobodi i njegovoj neograničenoj ljubavi i skrbi za ljudski rod, koja dolazi do vrhunca i očitovanja u utjelovljenju, životu i otkupiteljskom djelu Isusa Krista – Sina njegova.

I tko prihvaća i zanosi se Isusom, trebao bi prihvatiti i uočiti nezaobilaznu ulogu Crkve, tj. preko Crkve i njezinog života, svjedočenja i rasta doći će do povijesnog Isusa i do Krista vjere. To su dvije središnje istine koje Crkva svjedoči, od kojih živi, raste, napreduje i tako ostvaruje i čini prisutnim kraljevstvo Božje na zemlji i posreduje i usmjeruje prema konačnom otkupljenju, oslobođenju – spasenju u Isusu Kristu – Raspetom i Uskrsnom!!!

